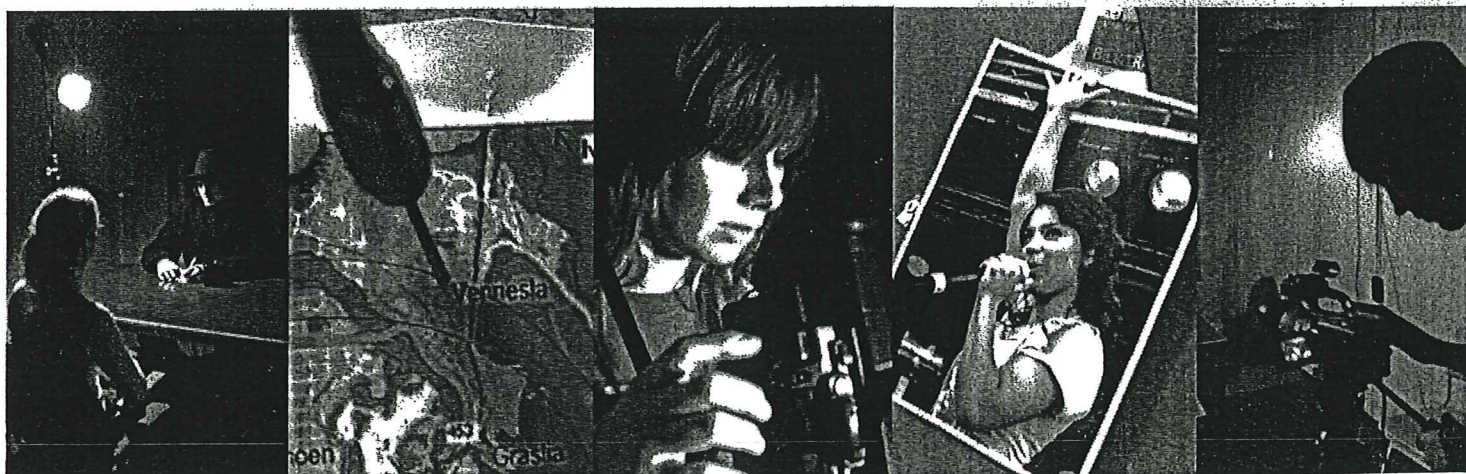

Mysteriet om vennesladiakten

Dialekt og Identitet i Vennesla

HOLBERG

Innhold

- Prosjektet
- Planlegging/prosess
- Sammenheng mellom ønske om å flytte og ønske om å holde på dialekten
- Sammenheng mellom mors og fars dialekt og informantens bruk av vennslaformer.
- 3 MKAs resultater totalt
- Konklusjon
- Vedlegg 1, - Sammendrag av Astri Horns undersøkelse fra 1994
- Vedlegg 2, - Spørreskjema

www.vennesla.vgs.no/holberg

Prosjektet:

Holbergprisen i skolen rettes i år mot ungdom som forsker på ungdom. Dette for å bidra med å skape forståelse, engasjement og entusiasme for fagene, og vise at forskningen har relevans og aktualitet i vårt samfunn. Vi i klasse 3 MKA (13 elever) på Vennesla videregående skole takket ja til å delta i denne landsomfattende konkurransen, og er ett av i alt elleve påmeldte innslag.

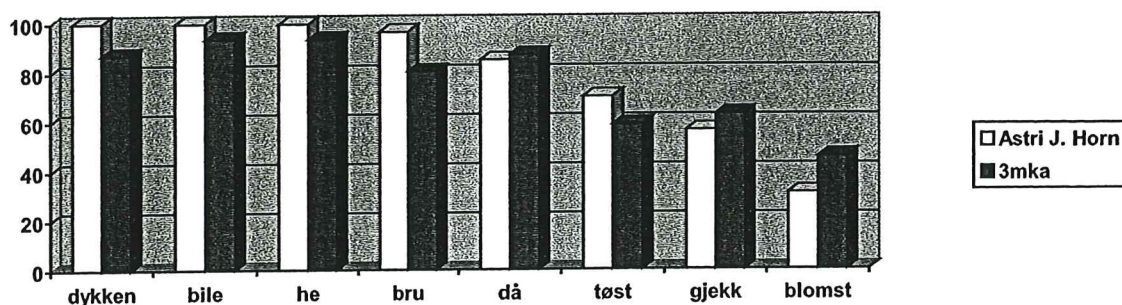
Siden Vennesla er ei lita bygd med rundt 12 000 innbyggere, og ligger 17 km nord for Kristiansand, ville det vært naturlig at dialekten hadde blitt påvirket av kristiansandsmålet. En slik utvikling har man funnet mange andre steder i landet, særlig i øst, der det er oslo-målet som brer seg utover en stadig større del av østlandsområdet. Det finnes flere studier som viser dette. Undersøkelser vi har foretatt beviser at dette ikke er tilfelle i Vennesla. Vi valgte vår problemstilling ut i fra dette, og den er som følger: *Hvorfor har ikke bymålet spredt seg til Vennesla?* I tillegg har vi utforsket forskjellige hypoteser, for eksempel som om venn-døler i media har hatt betydning for dialekten. Da snakker vi særlig om fjorårets Idolvinner, Jorun Stiansen (22).

Planlegging/prosess:

Under arbeidsprosessen har vi hatt jevnlig kontakt med språkforsker Ingrid Kristine Hasund. Hun har gitt oss gode råd underveis, og vært den viktigste informasjonskilden i løpet av prosjektperioden. I begynnelsen samarbeidet vi med henne for å komme fram til passende problemstilling og hypoteser. I tillegg ble vi enige om å lage et spørreskjema, for siden å forske på svarene vi ville få. Til sammen intervjuet elevene i klassen 46 informanter. Dette var ungdom mellom 16 og 19 år. Undersøkelsen foretok vi skriftlig, og intervjueren noterte svarene fra informanten. Siden la vi inn svarene fra undersøkelsene i Microsoft Excel for lettere å kunne regne ut resultater.

Etter at planleggingen var noenlunde i boks, delte vi klassen i tre grupper. To av gruppene konsentrerte seg om filmproduksjon, mens den siste jobbet med webside og med å bearbeide tekst. Websiden finner du ved å gå inn på www.vennesla.vgs.no/holberg, der hele prosjektet er samlet. Vi hadde bestemt å foreta fire intervjuer med profilerte personer, disse ble fordelt mellom filmgruppene. Deretter var det bare for dem å forberede spørsmål. Sandra Birkenes og Stian Omdal fungerer som klassens detektiver. De skal "føre oss" gjennom filmen ved stadig å oppdage nye funn i forskingen. De reiser ut for å etterforske problemstillingen og hypotesene.

Denne oversikten viser hvordan språkvariablene har endret seg i løpet av ti år. Med variabel mener vi forskjeller i dialekten, for eksempel om man sier *dykken* i stede for *dere*. Den hvite søylen viser hva Astri Jortveit Horn fant ut av i 1994, og den sorte søylen viser hva klasse 3 MKA fant ut av i 2005. Noe som er viktig å nevne, er at Horn undersøkte faktisk språkbruk. Det vil si at hun tok opp samtaler hun hadde med intervjuobjektene, og fant svarene ved å høre på hvordan de brukte språket. Vi i klasse 3 MKA brukte selvrapporing. Med det menes at vi spør folk direkte hva de selv mener de sier. Denne formen er ikke like pålitelig som den førstnevnte, men siden alle intervjuerne snakket på venndølsk, fungerte det nesten som en samtale. Resultatene ble derfor nokså riktige.

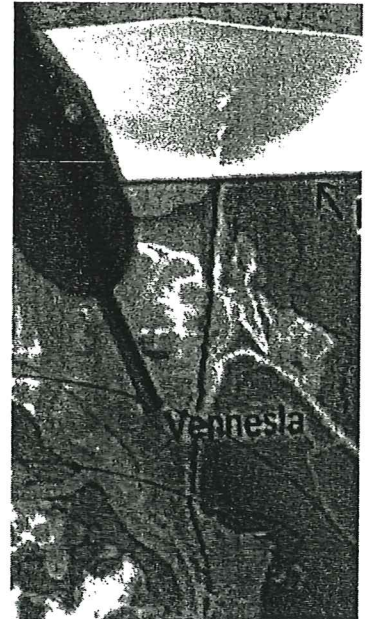
Resultater

Sammenheng mellom ønske om å flytte og ønske om å holde på dialekten

Hele 29 av 46 informanter ønsker å bli boende i Vennesla eller flytte tilbake etter studier. 24 av disse sier også at de ønsker å holde på dialekten. Fem sier de legger om noe, men ubevisst. De aller fleste av disse synes dialekten er fin, de er stolte av den og synes det er viktig å holde på dialekten.

17 informanter sier de ønsker å flytte fra Vennesla. Her er det seks som sier de legger om noe, men ubevisst, og seks sier de ikke går inn for å holde på dialekten. Bare fem sier de ønsker å holde på dialekten. Her er det også flere som ikke synes dialekten er fin, som ikke er stolte av den og som ikke synes det er spesielt viktig å holde på dialekten.

De som har størst tilknytning til bygda ser ut til å være mest positive til egen dialekt, og mest opptatt av å holde på dialekten.

Sammenheng mellom mors og fars dialekt og informantens bruk av venneslaformer.

Her har vi undersøkt den totale fordelingen av venneslaformer og kristiansandsformer for alle de ti variablene.

Gruppe A: både mor og far snakker annen dialekt

- Syv informanter
- Totalt for hele gruppa: 44.3% venneslaformer - 55.7% kristiansandsformer
- I denne gruppa er det ingen informanter som bare bruker venneslaformer
- I denne gruppa finner vi den eneste informanten i undersøkelsen som bare bruker kristiansandsformer

Gruppe B: bare en av foreldrene snakker vennesladialekt

- 18 informanter
- Totalt for hele gruppa: 81.7% venneslaformer - 18.3% kristiansandsformer
- I denne gruppa er det fire informanter som bare bruker venneslaformer
- I denne gruppa er det ingen informanter som bare bruker kristiansandsformer

Gruppe C: begge foreldrene snakker vennesladialekt

- 21 informanter
- Totalt for hele gruppa: 88.6% venneslaformer - 11.4% kristiansandsformer
- I denne gruppa er det fem informanter som bare bruker venneslaformer
- I denne gruppa er det ingen informanter som bare bruker kristiansandsformer

Her ser vi en klar sammenheng mellom egen dialektbruk og foreldrenes!

3 MKAs resultater totalt (alle variabler)

- 1) bile (93.5%) – biler (6.5%)
- 2) he (93.5%) – har (6.5%)
- 3) ikkje (91.3%) – ikke 8.7%)
- 4) mi (91.3%) – vi (8.7)
- 3) dykken (87.0%) – dere (13.0%)
- 4) då (87.0%) – da (13.0%)
- 5) bru (80.4%) – bro (19.6%)
- 6) gjekk (63.0%) – gikk (37.0%)
- 7) tørt (58.7%) – tørst (41.3%)
- 8) blomst (45.7%) – blåmst (54.3%)

Om ikkje – ikke (nektingsadverbet)

(ikke undersøkt av Astri Jortveit Horn)

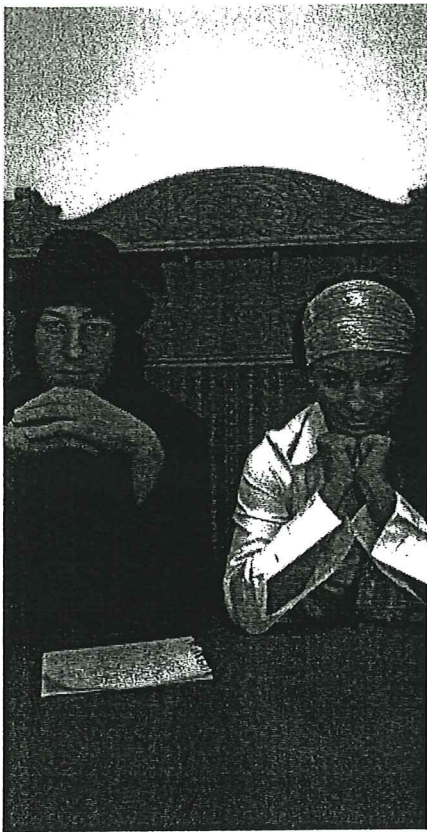
Torolf Engesland (som undersøkte språket til pendlere fra Vennesla som jobbet i Kristiansand i 1995), fant at *ikkje* ble trukket fram som typisk for vennesladiakten, og at det var svært liten tilpasning av denne formen hos pendlerne (96.3% av mennene og 99.8% av kvinnene brukte *ikkje*).

Om mi – vi (personlig pronomener 1. pers flertall)

Også her fant Torolf Engesland at pendlerne holder godt på dialekten sin, og at det var "lite behov og liten lyst til tilpasning" til kristiansandsdialekten (74.0% av mennene og 97.5% av kvinnene brukte *mi*).

Om frå – fra, då – da og vore – vært

- Horn slo sammen resultatene for formene *frå-fra* og *då-da*, men trekker fram at det bare er for ordparet *frå – fra* det er påvirkning fra kristiansandsformen. *Da* er det ingen som bruker.
- I vår undersøkelse finner vi også denne tendensen. Selv om det ikke ble undersøkt spesielt, fant vi hele 17 tilfeller av informanter som sier de bruker *då*. Samtidig forteller informantene at de bruker *fra*. Formen *frå* er tydeligvis på vei ut, mens *då* ikke er det i like stor grad.
- Videre fant vi at de informantene oftest også bruker kristiansandsformen *vært* og ikke *vore*. Noen av de som oppga å bruke både *då* og *frå* sa de brukte *vært*. Det ser altså ut til at venneslaformen *vore* er på vei ut. Selv om dette ikke ble undersøkt for samtlige av informantene, var det hele 21 informanter som oppga at de brukte formen *vært*. Dette ville være interessant å undersøke videre!

Konklusjon:

Det vi har kommet frem til i løpet av forskningsperioden er at venndøler stort sett holder på dialekten. Noen legger om få ord, mens et mindretall tilpasser dialekten etter hvor de er og hvem de omgås med. En av grunnene til dette er at når venndøler ferdes i Kristiansand, går de sammen med venndøler. I tillegg har vi alt vi trenger i Vennesla; skole, fasiliteter, idrettsklubber, kino og jobbtilbud. Man er derfor ikke avhengig av å måtte reise til byen.

Jorun Stiansen har ikke påvirket unge venndøler mye i dialekten, men andre steder i landet blir venndøler lettere gjenkjent. Vennesladiakten virker å bety mer for Jorun enn Jorun har betydd for Vennesladiakten. Joruns bruk av egen dialekt, og det at hun har fått positiv omtale rundt det, må ses på denne bakgrunn. Hun er med på å bekrefte og forsterke identitetsfølelsen som ungdom i Vennesla har.

Torolf Engelstad sier i sin hovedoppgave fra 1995 at venndøler fortsatt blir mobbet av kristiansandere for dialekten sin. Ut i fra undersøkelsene vi har foretatt, har vi funnet ut at dette ikke stemmer i like stor grad i dag. Vi mener likevel at mobbingen som venndølene har blitt utsatt for, har vært med på å forsterke "naboopposisjonen" og identitetsfølelsen til bygda.

De som har størst tilknytning til bygda ser ut til å være mest positive til egen dialekt, og mest opptatt av å holde på dialekten. Det er også klar sammenheng mellom egen dialektbruk og foreldrenes.

En utvikling viser at vi går mot regionmål i større grad. Forskning viser at det er bymålet som påvirker og at det er byen som er innovatøren. Utviklingen har kommet lengst på Østlandet, men vi ser det også i vest og i sør. At Vennesla har stått i mot denne utviklingen, er et interessant fenomen. Vi kan vel si at Vennesla representerer en motkultur her. Noe kan nok forklares som en "naboopposisjon", men vi tror det også er viktig å understreke at venneslaungdom har en sterk identitet. Det handler i stor grad om hvem du ønsker å være og hvem du ønsker å assosiere deg med eller distansere deg fra.

Astri Jortveit Horn. 1994. Venneslamålet i eit dialektgeografisk og sosiolingvistisk perspektiv. Hovedoppgave i nordisk språk og litteratur, Universitetet i Oslo.

Skrevet av Ingri Kristine Hasund

- Horn ønsket blant annet å finne ut om venndøler blir påvirket språklig av kristiansandere, det vil si om de tar opp trekk fra kristiansandsmålet i talespråket sitt.
- Metode: spørreskjema for å få fram bestemte ordformer, pluss uformelle informantintervju med 36 informanter i alderen 16- 84 år, alle født og oppvokst i Vennesla, og som har bodd der stort sett hele livet. Horn har intervjuet informantene, og hun snakker selv vennesladialekt.
- Analysemetoder: mest kvantitative, men kombinert med kvalitative. Det vil si mest i grupper, men også intervjuer med enkeltpersoner.

Hypotese:

- De yngste informantene (under 20 år) tar opp flere trekk fra kristiansandsmålet enn de eldre. (Horn tar likevel et forbehold, siden Vennesla fikk videregående skole i 1981 og venneslaungdommen ikke lenger trenger å dra til Kristiansand for å gå på videregående skole, men omgås sambygdingene til daglig.) hun mener det har noe å si i hvilken grad ungdommene drar til Kristiansand på fritiden, om de omgås med kristiansandere eller ikke.

Hvilke kjennetegn trekker informantene frem som typiske for vennesladialekten?

- omlyd i presens, for eksempel kjæme
- e- flertallsending av substantiv og i presens: bile
- personlig pronomen: dykken

Informantene trekker ikke fram ordformer som båg og skule som typisk, og det er også her de bruker flest kristiansandsformer.

Stolte av dialekten?

Venneslamålet har "tradisjonelt blitt sett på som udanna og stygt av kristiansandere". tidligere kjente mange venndøler seg "mindreverdige i forhold til kristiansandere og bykulturen", og mange la om talespråket sitt. Dette har endret seg:

- bygda har fått høyere status
- forskjellene mellom by- og bygdekulturen har blitt mindre
- mange foreninger og lag i Vennesla
- stor interesse for kulturvern

Alt dette styrker fellesskapsfølelsen og identiteten, og "venndølane kjenner seg ikkje lenger underlegne når dei ferdast saman med kristiansandarar".

Horn tror grunnen til at dialekten ikke har blitt mer påvirket av kristiansandsmålet er at "venndølane i dag har ein felles identitet dei er trygge på og som bind dei saman".

De fleste venndøler har ikke noe bevisst ønske om å bli mer like kristiansandere verken når det gjelder kultur eller språk.

Forventet utvikling de neste tiårene

De unge bruker "det same formverket som i 1957" og Horn tror de vil kunne stå imot press fra kristiansandsmålet også de neste tiårene. "Dette vil likevel til ein viss grad kome an på om venndølane også i åra framover vil klare å ta vare på det særeigne og positive ved kulturen i bygda slik at deg neste generasjonane ønskjer å identifisere seg med bygdefolket og kulturen i heimbygda, også når dei ferdast i lag med folk utanfrå".

Vedlegg 2, - Spørreskjema

TALEMÅL OG IDENTITET I VENNESLA

– et forskningsprosjekt i regi av *Holbergprisen i Skolen* (UiB)

Elever fra 3mka ved Vennesla videregående skole gjennomfører prosjektet. Spørreskjema til bruk ved intervju.

Om informanten

Navn	
Alder	
Bosted i kommunen; Nord, Sør, Sentrum?	
Utdanning, evt. Studieretning videre- gående skole?	
Framtidsplaner. Tanker rundt utdan- ning/yrke?	
Ønske om å flytte fra Vennesla nå eller på sikt?	
Informantens foreldre født/oppvokst hvor?	
Foreldres dialekt. Vennesladialekt eller annen?	
Foreldres yrke og utdanning?	
Hva tenker du om bruk av egen dialekt? Er det viktig for deg å holde på dialekten eller kommer du til å endre/tilpasse etter hvor du bor og hvem du omgås?	

FORSKJELLER KRISTIANSAND/VENNESLA

Hva mener du er den markerte forskjellen på Kr.sand og Vennesla? Her tenker vi ikke bare på talemål, men også andre trekk og observasjoner som informanten kan komme på.	
Kan du gi noen eksempler på ord og uttrykk som er forskjellig?	
Bruker du noen av disse ordene/uttrykkene og kan du si noe om du bruker de daglig eller tilpasser du bruken etter hvem du er sammen med?	

EKSEMPLER PÅ TYPISKE SPRÅKVARIABLER

Variabel 1:
/'blumstø/ blomster

Variabel 5:
/jekk/ gikk

Variabel 8:
/^bi:le/ biler

Variabel 2:
/då:/ da

Variabel 6:
/tøst/ tørst

Variabel 9:
/^dykkøn/ dere

Variabel 3:
/ikkje/ ikke

Variabel 7:
/he:/ har

Variabel 10:
/mi:/ vi

Variabel 4:
/bru:/ bro

IDENTITET/SPRÅKHOLDNINGER

1. Er du stolt av dialekten din? Synes du den er fin?
2. Hvorfor tror du skillet mellom Kr.sand og Vennesla er så tydelig? Hvor mener du grensa går og hvorfor?
3. Hvor viktig er det for deg å holde på dialekten?
4. Blir du mobbet for dialekten din?
5. Har Jorun Stiansen gjort deg mer bevisst på dialekten din? (Blir du enklere forstått utenfor Vennesla?)
6. Synes du vennesladialekten har forandret seg gjennom de siste ti-årene?
7. Legger du om dialekten når du er i Kristiansand eller andre steder?
8. Hva synes du om andre som legger om dialekten?